

Kitabın Asıl Adı

1- Şerhu Kavlihî Aleyhisselâm: el-Mü'minü Mir'âtü'l-Mü'min
2- Le-Ene Ükramü Alellâhi Min en Yedeanı Fi'l-Arzi Eksere min Selâsin

Müellif

İsmail Hakkı Bursevî

**Sadeleşirme,
Tahrir ve Ta'lik**

Mustafa Selim Orhanzade

Tashih

Yusuf İsmail Bayramođlu

İç ve Kapak Tasarım
Berra Eslem
Talha Burak

Isbn

978-605-7562-43-2

Yayınevi Sertifika No

51260

Baskı Sayısı ve Tarihi

1. Baskı / Ocak 2024

Baskı

Lord Matbaa

Sertifika No: 45501

Maltepe Mah. Davutpaşa Cd.

Emintaş San. Sit. no: 103/430

Topkapı - Zeytinburnu / İstanbul

**ŞAMİL
YAYINEVİ**

Mehmet Akif Mh. Senem Sok. No:2/A
Çekmeköy / İstanbul T: 0216 642 42 50

www.samilyayinevi.com.tr

“Mümin, Müminin Aynasıdır”
Hadîs-i Şerifinin Tashihi ve Şerhi

“Kabirde İkrâm”
Hadîs-i Şerifinin Mânen Tashihi ve Şerhi

İsmail Hakkı
Bursevî

**Mümin Müminin
Aynasıdır**

Sadeleştirme
Tahric ve Ta'lik
Mustafa Selim Orhanzade

İstanbul - 2024

İçindekiler

Önsöz	7
İsmâil Hakkı Bursevî.....	11

Birinci Risale

“Mümin, Müminin Aynasıdır”

Hadîs-i Şerifinin Mânen Tashihi ve Şerhi /13

Mukaddime	15
Hadîs-i Şerîfin Sened ve Metin Açısından İncelenmesi.....	17
Hadîs-i Şerîfin Lafızlarının İncelenmesi.....	19
Hadîs-i Şerifin Mâna Yönüyle İncelenmesi.....	25
Tasavvuf Ehli ile Vücûdiyye Tâifesinin “el-Vücûdu'l-Mutlak” Kavramına Verdikleri Mânanın Farkını Beyan	33

İkinci Risale

“Kabirde İkrâm”

Hadîs-i Şerifinin Mânen Tashihi ve Şerhi / 39

Hadîsin Mânen Tashihi ve Peygamberimize Kabirde Yapılacak İlahî İkrâm.....	42
Hakikî Hilâfet	43
Kabir Ehlinin Ahvâli.....	47
Rüya Gören Hangi Ruhtur?.....	54
Ervâh-ı Müheyyime Melekleri.....	56
Melekler İçin Haşr Yoktur.....	57
Cennet ve Cehennemın Yaratılma Sebebi	59

Ölüm ve Kabir Ahvali.....	60
Ruhların Berzah Âleminin Nimetlerinden İstifade Etmesi.....	66
(Ümmetin Amellerinin Peygamberimize Arzı).....	73
Ümmetin Teveccühü ile Efendimiz Sallallahu Aleyhi ve Sellem'de Dâimâ Bulunan İki Kemâl Vasfı.....	76

Kaynakça	85
----------------	----

Önsöz

Yerleri ve gökleri yedi günde yaratan Allah Azîmüşşân'a hamdolsun. Kâinatın zübdesi, hakikat âyinesi ve rahmeten li'l-âlemîn olan Nebî (s.a.v)'e, âline, ashabına ve onların yolundan ihsanla gidenlere salât ve selam olsun!

Günümüz insanın temel sorunlarının başında kalbinin ihtiyaçlarını görmezden gelip nefsinin hız, haz ve ayartı kelepçelerine kopmaz derece bağlanması gelir. İslam açıkça fitrat dini olduğunu beyan ettiği halde günümüz insanının hayatıyla İslam'ın hükümlerinin bağdaşmadığı görülmektedir. Dinde bir bozulma olmadığına göre sorunun dine inanan insanda olduğu aşikardır. Din; tab'-ı selîm, akl-ı selîm ve kalb-i selîmin bulunduğu ortamda zevk-i selîm meydana gelmiş ve buna ehil olan insanlar tarafından daima baş tacı edilmiş, baş tacı edildiği yerde de mensuplarını daima dünya ve ahiret saadetine ulaştırmıştır. Atalarımızın kurduğu medeniyetler bunun en büyük delilidir.

Fitrat dini olan İslam'ı hayatımıza tatbik ederken yukarıda zikredilen iç içe geçmiş bulunan bu üç halkanın hayatımızda olmadığını fark etmemiz; “neyi kaybettiğini hatırla” mantığıyla hareket ederek günümüzün eksikliğini önce kendi tarihimizde aramak yani geçmişle bağımızı yeniden ve doğru bir şekilde kurmamız gerekmektedir. Osmanlı medeniyet ufkunun mimarlarından, feyizleri hâlen devam eden büyük alim müfessir ve mutasavvıf Şeyh İsmail Hakkı Bursevî (k.s) hazretlerinin eserleri bu hususta büyük önem arz etmektedir. Bu yüce zat tabiri caizse kendinden önceki ilmî-irfanî müktesabâtı kendinde cem etmiş ve sayıları 100'ü aşan eserleriyle hakikat bahrinden hâsıl ettiği incileri ehline büyük bir nezahetle hediye etmiştir.

Tercümesini ve sadeleştirmesini sunduğumuz iki hadis üzerine yazmış olduğu şerh ve tashihi ihtiva eden bu iki risale,

muhtevaları itibariyle sonsuz hakikat denizinin incileri olduğu ehline zahir olacaktır.

İki risalenin birincisi Efendimiz (s.a.v.)'in: “*Mümin müminin aynasıdır.*” hadîs-i şerifinin şerhidir. Risâlenin muhtevası tetkik edildiğinde sırasıyla önce hadîs-i şerifi kendisinden önce ele alan iki âlime atıf yaptığı, sonra “*Evlere kapılarından giriniz.*” âyet-i kerimesine uyararak önce mânalarının kapıları mesabesinden olan hadisin kelimelerini şerh etmiş, daha sonra “*Kur'an'ın bir zahı, bir batnı ve bir hadd-i matla'ı vardır.*” hadîs-i şerifine uyararak hadîs-i şerifi önce zâhir sonra bâtın yönüyle kısaca şerh etmiştir. Sonunda da tasavvufi bir konuda dışarıdan bakanlara izah sadedinde soru cevap yaparak eseri bitirmiştir. Eser kısa fakat atıf yaptığı konular itibariyle çok mühimdir.

İkinci risalede ise tabiri caizse “Kelamın kibarı, kibarın kelamıdır.” deyiminin haklılığını ortaya koymuştur. Zira müellif hazretleri aslında iki büyük hadis aliminin tahkiki ile lafzının ve senedinin hadis olarak kabul edilmediği bir metnin üzerinde çalışmaktadır. Ehl-i zâhir böyle bir metinle muhatap olduğunda iki muhakkik zatın sözünü temel alır bir daha o metin üzerine uğraşmaz. Mâna ehli zatlar ise hakikat deryasından bir katre olduğundan, lafzın ispatıyla uğraşmaz. Ama zü'l-cenâhayn olan zatlar tam da bu tür metinler için ihtiyaç hissettiklerinde mâna denizinden bu lafza uygun olan incileri çıkartır ve kıymeti büyük ama hacmi küçük eserler ortaya koyarlar.

Müellif hazretleri bu risalesinde önce metnin mânasını tasbih eden hadisleri zikretmiş daha sonra da metni şerh etmiştir. Hakikî hilafet, kabir ahvali, kıyamet ahvali, melekler vb. aslında birbirinden bağımsız gibi görülen konuları metni merkeze alarak ve aralarındaki irtibatı göstererek şerh etmiştir. Allah Teâlâ istifade etmeyi hepimize nasip eylesin!

Bizler bu iki eser üzerine tahkik, tahrir ve ta'lik çalışmaları yaptık.

Tahkik: Birinci risâlede müellif hattına ulaştığımız için tahkik çalışması yürütmedik. Zira tahkik çalışmaları müellif hat-

tı bulunmayan eserlerin muhtelif nüshaları karşılaştırılarak en doğru metne ulaşma çabasıdır. Metnin müellif nüshasına ulaşıldığından buna ihtiyaç duymadık. Fakat yapılan her çalışmayı kıymetli bulduğumuz için bu risale hakkında Dr. Orkhan Musakhanov tarafından “İsmail Hakkı Bursevî'nin ‘Mü'min Mü'minin Aynasıdır’ Hadîs-i Şerifi Üzerine Yazdığı Şerhin Tahlil ve Tahkiki: Zâhir ve Bâtın Anlamın Birleştiği ve Ayrıldığı Noktalara Dair Bir İnceleme” adıyla bir çalışma yapıldığını ve *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*'nde 2019 yılında yayınlandığını gördük. Biz müellif nüshasını yazıp hazırladıktan sonra bu çalışmayı da gözden geçirdik. O çalışmanın alanı metnin tahlili ve tahkiki idi. Biz ise daha çok metnin tercümesine, hadislerinin tahririne, ıstılahların açıklamasına ve gerekli görüldüğü yerlerde takviye ve açıklamalarla bir ta'lik çalışması yapmaya gayret ettik. Bu çalışmalara ilave olarak metnin kenarında bulunan hâmiş adı verilen notları da dipnot şeklinde esere ilave ettik. Diğer hususlar aşağıda izah ettiğimiz şekilde yapıldı.

İkinci risalede ise; metnini dipnotlarda da görüleceği üzere tahkik ettik. Tahkik esnasında mânaya tesiri olmayan kelime hatalarını dikkate almadık. Umumiyetle mânaya tesiri olan veya metinde görülen noksanlık üzerinde durduk. Zira mânaya tesiri olmayan basit hatalar üzerinde durmak bizler için yorucu, okuyucular için faydasız olacaktı.

İkinci risalenin tahkikinde dört nüsha kullandık: 1- Atıf Efendi Nüshası. 2- Hacı Mahmud Efendi 2672 nolu nüsha. 3- Hüdâî Efendi Nüshası. 4- İbb Kütüphanesi, OE_YZ_0367 no'lu nüsha. Nüshalar arasında Atıf Efendi nüshasını esas aldık ve diğer nüshalarla da karşılaştırdık.

Hüdâî Efendi nüshasında satır arası yapılmış olan bazı kelimelerin tercüme veya açıklamalarını, 1- Eğer birebir metindeki kelimenin tercümesi ise metne taşıdık. 2- Eğer mânanın açıklaması ise bunu dipnotta zikrettik. Eserin sonunda müstensihlerin isimlerini de belirttik.

Tahrîc: Her iki risalede geçen âyet-i kerîmelerin sûre ve âyet numaralarını verdik. Hadîs-i şerîflerde ise şöyle bir yol takip ettik:

Her iki eserde zikredilen hadislerin tahrîcini yaptık. Tahrîc yaparken Eğer hadis hakkında sahîh hükmü verilmişse sadece kaynağını belirtmekle iktifa ettik. Fakat zayıf hükmü verilmişse, öncelikle hadis âlimlerinin hadis hakkındaki hükümlerini zikrettik. Sonra lafzen veya mânen hadisi tashih eden rivayetleri zikrettik.

Ta'lik usulü: Her iki eserde ismi zikredilen zatların hayatlarını kısaca zikrettik. Bununla dîn-i mübîn-i İslâm'ın yüce ilimlerini bizlere taşıyan fedakâr âlimlerimizi bir nebze de olsa yâd etmeyi murad ettik. Her iki eserde zikredilen kitapları elden geldiğince tanıtmaya gayret ettik.

Bu iki hususta öncelikli olarak yaygın ve ulaşılmasının kolaylığı sebebiyle *Diyanet İslam Ansiklopedisi*'ni dikkate aldık. Eğer zikredilen zatın hayatı veya kitap bu ansiklopedide yoksa diğer kaynaklara müracaat ettik.

Yine metinlerde gördüğümüz ıstılahları (kavramları) izah ettik. İstılahları ait oldukları ilim dalındaki ıstılah kitaplarından aktardık. Fakat tasavvufî tabirleri: a- Öncelikle müellif hazretlerinin eserlerinden, b- Kolay ve ulaşılabilir olduğu için *Diyanet İslam Ansiklopedisi*'nden c- Tasavvufî ıstılah kitaplarından, d- Müellif hazretlerinin eserleri üzerine çalışan yazar, akademisyen vb. kimselerin çalışmalarından aktardık ve kaynaklarını belirttik. Böylece okuyucunun o çalışmalardan da haberdar olabilmelerini sağlamaya çalıştık.

Aynı şekilde bugünün müşkülleri hakkında ve metnin işareti doğrultusunda dipnotlarda bazı açıklamalar da ekledik. Elimizden gelen gayreti gösterdik.

Çalışmak bizden himmet büyüklerden muvaffakiyet ise dai-ma Zât-ı A'lâ ve Ecell'dendir.

İsmâil Hakkı Bursevî

1063 Zilkade (Ekim 1653) bugün Bulgaristan sınırları içinde bulunan Aydos'ta doğdu. Osman Fazlı Atpazarî (k.s.) Hazretlerinin halifesi Ahmed Efendi'den Arapça dersleri alan İsmâil Hakkı, Osman Fazlı Efendi'nin Aydos'a uğrayan Edirne Halifesi Seyyid Abdülbâki Efendi ile birlikte Edirne'ye gitti (1074/1664). Burada dinî ilimleri öğrenen İsmâil Hakkı Bursevî tahsilini tamamlayınca Osman Fazlı Efendi'ye 1083 Rebîülevvel (Temmuz 1672) ayında intisap etti.

Kendisinden kelâm ve ferâiz ilimlerini, *el-Mutavvel'i*, fıkıh usûlüne dâir *Tenkîhu'l-Usûl* adlı eseri okudu. Mehmed Efendi'den tecvid ve diğer bazı hocalardan Farsça dersleri aldı. Meşhur şairlerin Farsça divanlarını ve ayrıca bazı eserleri inceledi. Hâfız Osman'dan hüsn-i hat meşketti. Üç yıl sonra şeyhinin izniyle Zeyrek Camii'nde halvete giren İsmâil Hakkı doksan gün süren halvetten çıkınca, dervişlere hizmetle görevlendirildi. Bir süre sonra şeyhi ona kendi yerine vaaz etmesini söyledi, 1086'da da (1675) halife tayin ederek Üsküp'e gönderdi.

1087'de (1676) Şeyh Mustafa Uşşâkî'nin kızı ile evlendi. 6 yıl sonra Osman Fazlı Efendi'nin tavsiyesiyle Köprülü'ye gitti. Köprülü'de on dört ay kalan İsmâil Hakkı, Ustrumca halkının Osman Fazlı Efendi'den kendisini kasabalarına göndermesini istemeleri üzerine oraya gitti (1093/1682). İsmâil Hakkı 1096'da (1685), Sultan IV. Mehmed (r.h.)'e nasihatte bulunmak üzere Edirne'de bulunan Osman Fazlı Efendi tarafından Edirne'ye çağrıldı. Osman Fazlı Efendi, Bursa halifesi Sun'ullah Efendi'nin vefat etmesi üzerine İsmâil Hakkı Efendi'yi Bursa'ya halife olarak tayin etti (Cemâzîyelâhir 1096 / Mayıs 1685).

Şeyhinin tavsiyesine uyarak Ulucami'de ve diğer bazı camilerde vaaz veren İsmâil Hakkı 1096 Şaban'ından (Temmuz 1685) itibaren vaazlarında Kur'ân-ı Kerîm'i Fâtiha'dan başlayarak tefsir etmeye başladı. Vaazlarında anlattıklarına tasavvufî yorumlar ve şiirler ilave ederek; tefsirini arapça olarak yazıya geçirmeye başladı.

İsmâil Hakkı Efendi şeyhini son olarak sürgünde olduğu Kıbrıs'ta ziyaret etti (1102/1690-91). Şeyhi bu ziyaret sırasında yerine onu tayin etti. 1107-1108 (1695-1696) yıllarında İsmâil Hakkı, askerî moral gücünü arttırmak için Sultan II. Mustafa'nın daveti üzerine katıldığı I. ve II. Avusturya seferlerinde yaralanarak Bursa'ya döndü.

1111'de (1700) hacca gitti, yedi ay kadar Mekke ve Medine'de kaldı. İkinci defa hac niyetiyle yola çıktı. Bir ay kadar İstanbul'da kaldıktan sonra deniz yoluyla İskenderiye'ye, oradan da Kahire'ye ulaştı. Kahire'de Şeyhûniyye Medresesi bitişiğindeki Kâdirî Dergâhı'na yerleşti. İki aydan fazla kaldığı Mısır'da ulemâ, tasavvuf erbâbı ve halkla irtibat kurdu; aralarında Ezhher müderrislerinin bulunduğu bazı kişilere icâzetnâme verdi.

Bundan sonra Şam, İstanbul, Üsküdar ve Tekirdağ gibi vilayetlerde vaaz ve irşâd vazifelerini ifâ etti, daha sonra Bursa'ya tekrar gelip yerleşti. Kendi imkanlarıyla bir cami inşa ettirdi. Son yıllarını da irşâd faaliyeti ve eser telifiyle geçiren İsmâil Hakkı 9 Zilkade 1137'de (20 Temmuz 1725) vefat etti. Kabri Tuzpazarı'nda yaptırdığı caminin kible tarafındadır. Küçük risâleleriyle birlikte 130'dan fazla eseri vardır. En meşhur ve muhalled eseri *Rûhu'l-Beyân*'dır.

Mukaddime

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

Âdem (a.s.)'ı kendi suretinde yaratan¹ ve onu kudret nakışlarının tecellîlerinin aynası yapan Allah'a hamdolsun!

Salât ve selâm zamanın evvelinden nihayetine kadar Allah Teâlâ'nın mârifet kapısını açan, hilâfet² sancağını taşıyan Seyyidimiz Muhammed (s.a.v)'e, âline ve ashâbına olsun!

Bana; *مِرآةُ الْمُؤْمِنِ الْمُؤْمِنِ* "Mümin müminin aynasıdır."³ ha-

¹ Bu ifade şu hadîs-i şerîften iktibas edilmiştir: Muhakkak Allah Teâlâ Âdemi kendi suretinde yarattı. Buhârî, İsti'zân: 1, No: 5873, 5/2299. Müslim, el-Birr 115, No: 2612, 2/2017.

² Burada kastedilen hilâfet Bakara Sûresi: 30. âyet ki: "Hani Rabbin meleklere, «Ben yeryüzünde bir halîfe yaratacağım.» demişti. Onlar, «Biz seni eksiksiz bilirken ve durmadan övgü ile tenzih ederken orada fesat çıkaracak ve kan dökecek birini mi yaratacaksın?» dediler. Allah «Şüpheli yok ki, ben sizin bilmediklerinizi bilirim.» buyurdu." âyetinde zikredilen hilâfettir.

³ Ebû Dâvud, Edeb 57, No: 4918, 2/697. Beyhakî, es-Sünenü'l-Kübrâ, Kıtâlû Ehli'l-Bağy 21, No: 1718, 12/397. Bezzâr, el-Müsned, No: 6193, 12/327, No: 8109, 14/385. Çok az farklı lafızlarla bakınız: Tirmizî, el-

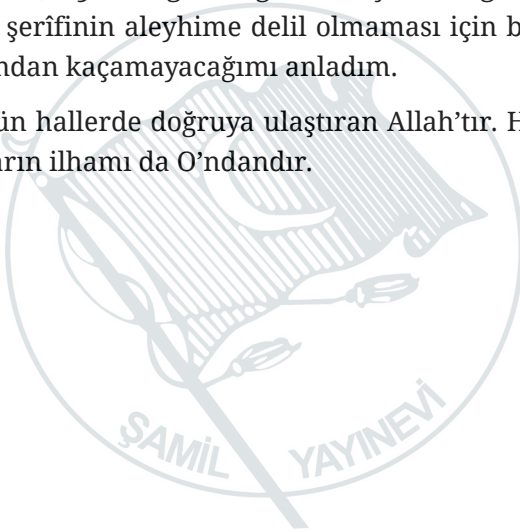
dîs-i şerifi hakkında şöyle sorular soruldu:

Bu hadîs-i şerîf sahih midir, değil midir?

Bu hadîs-i şerîf sahih olduğu takdirde zevk (ilham), nakil ve akıl bakımlarından mânası nedir?

(Ben de) Aleyhissalâtü vesselâm Efendimizin: **مَنْ كَتَمَ عِلْمًا مِنْ نَارٍ نَارٍ يَغْلَمُهُ أَلْجَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِلِجَامٍ مِنْ نَارٍ** “Kim bildiği bir konuda ilmi-ni gizlerse, kıyamet günü ağzına ateşten bir gem vurulur.”⁴ hadîs-i şerîfinin aleyhime delil olmaması için bu soruların cevabından kaçamayacağımı anladım.

Bütün hallerde doğruya ulaştırın Allah'tır. Hakikatlerin ve sırların ilhamı da O'ndandır.

Birr: 18, No: 1929, 4/325. İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, Edeb 26, No: 26047, 13/125. Ebû's-Şeyh, *el-Emsâl*, No: 39-40, 1/15. Hadîs-i şerîfin sıhhati ile alakalı geniş bir çalışma, İmam Süyûtî'nin *el-Câmiu's-Sağîr*'inin muhtasarı olan Mehmed Arif Bey'in *1001 Hadîs-i Şerîf Şerhi*, 891- 892 ve 902 no'lu hadislerin dipnotlarında geniş izahlar yapılmıştır. (Mehmed Arif Bey, *1001 Hadîs-i Şerîf Şerhi*, Hazırlayanlar: Selahattin Yıldırım, Ahmet Yılmaz, Abdullah Yıldırım, Dâru'l-Hadis Yayınları: İstanbul, 2013.)

⁴ İbn Hibbân, *es-Sahih*, Mukaddime, No: 95-96, 1/297-298. Tirmizî, İlm 5, No: 2649, 5/29. İbn Mâce, Mukaddime 24, No: 265, 1/97. İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, el-Edeb 177, No: 26984, 13/467. Hadîs-i şerîfin birçok tariki (senedi) vardır. İmam Cemâlüddîn ez-Zeyle'î, *Tahrîcü Ehâdisi'l-Vâkı'a fî Tefsîri'l-Keşşâf*, 73 no'lu hadis altında bütün tarikleri cem etmiş ve sahih olan tarikleri belirtmiştir.

Hadis-i Şerifin Sened ve Metin Açısından İncelenmesi

Ben derim ki: Sual edilen hadis-i şerif(in sened ve şerhi) hakkında (daha önce yapılan) çalışmalar sayfaları doldurdu.⁵ Râviler (muhaddisler) de bu hadis-i şerif hakkında çok geniş izahlar yaptılar. Kelam emirleri (dil ve edebiyat âlimleri) de doğru şekilde (mânalarını) vafettiler. Bu sayede (hadis-i şerifin) sıdkı üzerindeki şüphe peçesini kaldırmış oldular.

Bu zatlardan biri İmam Muhyi's-Sünne el-Begavî (rh.a)'tır.⁶

⁵ Hadis-i şerifin senedinin zikredildiği kaynaklarda senedi ve bu kaynak metinlerin şerhlerinde de şerhi yapılmıştır. Yine hadis-i şerifin rivayetlerindeki lafız farklılıkları; risalemizin müellifinin metinde belirttiği zatlardan eserlerinden başka özellikle İmam Süyûtî (rh.a.)'in *Camî'ul-Ehâdis* ve *ed-Dürerü'l-Müntesira fi Ehâdisi'l-Müştehira* gibi eserler de cem edilmiştir. Aynı şekilde hadis eserleri dışında belki onlarca tefsir hadis ve benzeri kitaplarda bu hadise değinilmiştir. Bir başka açıdan ise vaizlerin kürsülerde, davetçilerin meydanlarda, müelliflerin kitaplarda ümmet-i Muhammedi irşad için yaptığı her çalışma bir yönüyle bu hadisi şerifle alakalıdır.

⁶ Ebû Muhammed Muhyissünne el-Hüseyn b. Mes'ûd b. Muhammed el-Ferrâ' el-Begavî (v. 516/1122) Muhaddis, müfessir ve Şâfiî fakihî. Horasan'da Merverrûz ile Herat arasında bulunan Bağşûr (Bağ) kasabasına nisbetle Begavî, kürkçülük yapan babasına nisbetle Ferrâ veya İbnü'l-Ferrâ denilmiştir. Hocaları: Kadı Hüseyin b. Muhammed el-Merverrûz. Ebû Ömer Abdülvâhid el-Melîhî, Ebû'l-Hasan Ali el-Cüveynî, Ebû Bekir Ya'kûb es-Sayrafi. Merverrûz'a yerleşti ve hocasının vefatından sonra yerini alarak birçok talebe yetiştirdi ve eser yazdı. Seçkin talebeleri arasında, Şerhu's-Sünne'nin râvisi Ebû Mansûr el-Attârî, Ebû'l-Feth el-Hemedânî, Ebû'l-Mekârim en-Nûganî de yer almaktadır. Zühd ve takvâsı, sade giyimi, önceleri günlük sadece ekmekle yetinirken vücudunun zayıf düşmesi üzerine zeytin ekmekle yetinmesi, abdestsiz ders vermemesi gibi özellikleriyle ma'rûftur. İmam Begavî, hadis metinleri üzerinde daha fazla durulmasını sağlamak için senedsiz hadis nakli geleneğini başlatmıştır. Seksen yaşlarında Merverrûz'da vefat etmiş ve çok sevdiği hocası Kadı Hüseyin el-Merverrûzî'nin yanına Tâlekân Kabristanı'na defnedilmiştir. Eserleri: **Hadis: 1.**

*el-Mesâbih*⁷ adlı eserinde “Allah’ın yarattıklarına şefkat ve merhameti babı”nda bu hadis-i şerîfi izah etmiştir.⁸ Allah Teâlâ bütün eserlerindeki sa’yini (çalışmasını) şükre muvâfık kılsın!

Yine bu zatlardan biri Kadı Ebû Abdullah Muhammed b. Selâme b. Ca’fer el-Kuzâî’dir.⁹

Şerhu’s-Sünne. 2. *Mesâbihu’s-Sünne*. 3. *el-Câmi’ Beyne’s-Sahihayn*. 4. *el-Envâr fi Şemâli’n-Nebiyyi’l-Muhtâr* veya *İrşâdü’l-Envâr* 5. *Şerhu Câmi’i’t-Tirmizî*. 6. *el-Erba’üne Hadîsen* 7. *Mu’cemü’s-Şüyüh*. **Fıkıh**: 1. *et-Tehzîb*. 2. *el-Fetâvâ*. 3. *el-Kifâye fi’l-Fikh*. 4. *Tercemetü’l-Ahkâm*. **Tefsir ve kıraat**: 1. *Me’âlimü’t-Tenzil*. 2. *el-Kifâye fi’l-Kur’â*. (Mevlüt Güngör, “Beğavî”, *DİA*, c. 5, s. 341, İstanbul 1992’den ihtisar edilerek alınmıştır.)

⁷ *Mesâbihu’s-Sünne*. Müellif güvenilir hadis kaynaklarından senedlerini çıkararak seçtiği hadisleri önce konularına göre sıralamış, sonra da her babı kendi arasında sahih ve hasen hadisler olmak üzere ikiye ayırmıştır. 4719 hadisi ihtiva eden eser İslâm âleminde büyük bir şöret kazanmış ve üzerinde otuzdan fazla âlim tarafından şerh ve ta’lik yazılmıştır. (Mevlüt Güngör, “Beğavî”, *DİA*, c. 5, s. 341, İstanbul 1992’den ihtisar edilerek alınmıştır.)

⁸ İmam Beğavî, *Mesâbihu’s-Sünne*, Kitâbü’l-Âdâb 15, No: 3886, 3/375, Tahkîk: Dr. Yusuf Abdurrahman el-Maraşlı, Muhammed Selîm İbrahim Simâra, Cemal Hamdî ez-Zehebî, Dâru’l-Ma’rife, Beyrut, 1407/1987.

⁹ Kuzâî. Ebû Abdullah Muhammed b. Selâme b. Ca’fer el-Kuzâî, takriben h. 380’de Kahire’de doğdu. Benî Kudâa’ya nisbetle Kudâî diye tanındı. Meşhur hocaları: Ebû Abdullah Ahmed b. Ömer el-Cizî, Ebü’l-Hasan Ahmed b. Abdülazîz b. Sersâl, İbnü’n-Nehhâs, mutasavvıf Ebü’l-Hasan Ali b. Abdullah b. Cehdam el-Hemedânî’dir. Mekke, İstanbul, Remle ve Trablusşam’a giderek 130 kadar âlimden hadis icazeti aldı. Şâfiî mezhebini benimsedi. Hatîb el-Bağdâdî, Ebü’l-Ferec el-İsferâyînî, İbn Mâkûlâ, el-Humeydî ve Ebü’l-Kâsım Ali b. İbrâhim el-Alevî el-Hüseynî gibi zatlar kendisinden hadis rivayet etti. Fâtımîler devrinde vezir kâtipliği, devlet kütüphanesi müdürlüğü, elçilik ve kadılık görevlerinde bulundu ve bu meslekle tanındı. Kuzâî 16 Zilhicce 454’te Kahire’de vefat etti ve Karâfe’deki Neccâr Kabristanı’na defnedildi. Eserleri. 1. *Şihâbü’l-Ahbâr*. Müellif eserin kolayca taşınıp ezberlenmesi için hadislerin senedlerini zikretmemiş, fıkıh konularına ilişkin hadislere yer vermemiş,